

**Шляхи підвищення ефективності військово-патріотичного виховання військовослужбовців
Збройних Сил України**

У статті обґрунтовується необхідність створення технології військово-патріотичного виховання військовослужбовців Збройних Сил України на рівні моделювання його змісту, форм і методів відповідно до мети виховання. Автором наведені основні компоненти технології військово-патріотичного виховання, які при їх комплексному використанні здатні підвищити ефективність формування патріотичного світогляду особистості.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, методика виховання, педагогічний (виховний) процес, педагогічні технології.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний період державотворення в Україні характеризується складними соціально-економічними, політичними й духовними процесами. Широкомасштабне реформування Збройних Сил України (ЗС України), на які покладена відповідальність за захист суверенітету держави висуває підвищені вимоги до свідомості, самосвідомості, мотивації, життєвих настанов і ментальності військовослужбовців. На думку провідних вітчизняних науковців, формування патріотичної свідомості й самосвідомості у громадян України має бути одним з головних завдань їх громадянського і національного виховання. Тому одним із важливих чинників реалізації завдань переходу Збройних Сил на професійну основу є створення системи військово-патріотичного виховання (ВПВ) військовослужбовців на основах становлення національної свідомості, формування готовності до захисту національних інтересів держави, розвитку патріотичних якостей. Така система ВПВ має відповідати вимогам сьогодення та стати основою майбутніх професійних ЗС України.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Теоретичні та методичні засади виховання військовослужбовців, основи формування системи військового виховання в Україні взагалі та ВПВ, зокрема обґрунтовані у дослідженнях таких вітчизняних науковців: А.О.Афанасьєва, О.О.Луника, І.В.Колодія, Ю.С.Красильника, Р.М.Макарова, В.С.Маслова, І.В.Мартинюка, П.М.Щербаня, М.І.Томчука, Ю.Д.Руденка, В.В.Шевченка, В.В.Ягупова. Разом з тим тема дослідження комплексно не висвітлена у науково-методичній літературі. Роботи, які існують з цієї тематики, мають здебільшого загально-теоретичний та концептуальний характер.

Формулювання цілей статті... Військово-патріотичне виховання військовослужбовців, є цілеспрямованою організаторською і педагогічною діяльністю офіцерського складу з їх професійного становлення, формування, закріплення і розвитку у них військово-професійних особистісних властивостей і якостей, прищеплення прагнення до вдосконалення щодо вимог військової справи. Воно організовується і здійснюється на основі теоретичних і прикладних розробок військової психології і педагогіки, що витікають з відповідних закономірностей військово-педагогічного процесу та віддзеркалюється у принципах та технологіях такого виховання. Об'єктом нашого дослідження є особовий склад Збройних Сил України, а саме категорія військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом. Предметом дослідження – технології ВПВ, які здатні завдяки своїй ефективності вирішити проблему даного педагогічного процесу. Отже, дослідження проблем ВПВ є актуальним, соціально важливим завданням, яке зумовлено об'єктивними вимогами військово-професійної діяльності та відповідає сучасним потребам військової практики.

Виклад основного матеріалу... Поняття „педагогічна технологія” виділяє два вихідних поняття – „завдання” та „технологія його вирішення” [1, с.3]. У завданні відображається мета педагогічної діяльності – формування відповідних якостей особистості, досягнення якої зумовлено ситуацією (умовами) – вихідними якостями особистості та змістом виховного впливу. Кожне завдання вирішується за допомогою адекватної технології в складі таких компонентів: організаційної форми; виховного процесу; педагогів; учнів.

У роботах В.П.Беспалько, Б.С.Блума, М.В.Кларина, М.А.Чошанова й ін. технології виховання розглядаються як система методів, прийомів і дій вихователя і вихованців у спільній діяльності, у зміст якої включене освоєння норм, цінностей та відносин [2, с.28].

Враховуючи логіку розвитку поняття педагогічна технологія, що обумовлюється стратегією інноваційної діяльності, визначається необхідність створення технологій військово-патріотичного виховання військовослужбовців на рівні моделювання його змісту, форм і методів цього процесу. Зважаючи на мету та завдання ВПВ військовослужбовців ЗС України, ми можемо виділити наступні технології, використання яких здатне вирішити дану проблему.

Інформативність технологій ВПВ військовослужбовців пов'язана зі створенням і використанням інформації про поточний стан різних сфер життєдіяльності військового колективу. Такими

інформаційними об'єктами є: розклад занять з бойової і гуманітарної підготовки; перспективний план основних заходів виховної роботи; план виховної роботи на поточний місяць; плани культурно-виховної, просвітницької роботи та дозвілля; інформація про роботу клубів, гуртків, секцій; передовий педагогічний досвід; інформація про результати навчально-виховного процесу; наявність видань засобів масової інформації; стінної преси; загальна інформація про військову частину, підрозділ тощо.

У процесі ВПВ доцільно використовувати *рубрики стінної преси та радіогазет, бібліотечні технології* (використання пошуково-довідкової системи бібліотеки військової частини, взаємодії з бібліотеками місця дислокації частини, спільна діяльність з військовими педагогами для комплектування книжкових фондів, організації тематичних виставок, тижнів книги, Шевченківських читань, відзначення пам'ятних дат, огляд новинок літератури, періодичної преси, презентації книг, журналів, організації зустрічей воїнів з поетами, письменниками, видатними людьми краю тощо); *технології педагогічного менеджменту* (збір та аналіз інформації про явища та процеси у військовому колективі; прийняття рішень за результатами аналізу).

Об'єктами дослідження можуть виступати: результати анкетних опитувань військовослужбовців щодо різних аспектів військової діяльності, дані педагогічного спостереження за ним, психолого-педагогічного діагностування творчого, професійного, індивідуального стилів діяльності військових педагогів щодо організації виховного впливу засобами ВПВ; система методичної підготовки військових педагогів; забезпеченість технічними засобами виховання.

У процесі реалізації технологій ВПВ значну увагу слід приділяти *створенню україномовного середовища в основних сферах*: службовій, суспільній, культурно-освітній, що відкриває особовому складу доступ до джерел української духовності. Зокрема, В.О.Сухомлинський наголошував, що слово рідної мови, – це могутній засіб виховання патріотичних почуттів. Слово – це ніби та стежина, прямує якою людина здобуває громадянську зрілість, осмислює, хто вона, якому народові, якій землі зобов'язана своїм життям і щастям.

Залучення військовослужбовців до української мови як державної можливе через застосування таких активних засобів виховання: конкурсів, виставок рефератів, творів знавців української мови; опанування історії української мови та літератури в групах вивчення української мови; контроль за проведенням занять з бойової і гуманітарної підготовки; забезпечення військових підрозділів навчальною літературою; вивчення українських маршових пісень; залучення до проведення виховних заходів викладачів української мови цивільних навчальних закладів.

Важливе місце у формуванні патріотизму військовослужбовців посідають *національні військові традиції*: ціннісно-історичні, традиції, звички або звичаї, військові ритуали та свята, реалізація яких спиралася на різні види військової діяльності [3, с.181].

У роботі із зазначеною категорією особового складу необхідно використовувати виховний потенціал військових традицій України з урахуванням сучасних особливостей військово-професійної діяльності, а також військові ритуали, які розкривають сутність армійських буднів, виховують вмілого і сміливого захисника Батьківщини. Велику роль у впровадженні в життя військових традицій відіграють історичні пам'ятки, монументи, музеї, кімнати Бойової слави, військова символіка, проведення днів військової частини, ритуал складання особовим складом Військової присяги на вірність українському народові, стройова пісня тощо.

Технологія ВПВ особового складу враховує *педагогіку народного календаря* (який є системою історично зумовлених дат, подій і народних свят, які послідовно відзначаються упродовж року), а також родинне виховання. Мотивація дій за родинним вихованням є переконливою. Включення у патріотичне виховання родинної атмосфери (працьовитості, милосердя, щирості, любові до батьків, рідного краю, рідної історії, пошани до старших, знання роду, демократизму стосунків, доброти) сприяє природному розвитку військовослужбовця в умовах військового колективу. Оптимальними умовами для реалізації принципів родинного виховання є: вивчення родинних цінностей військовослужбовців і трансформування їх у життєдіяльність військового колективу (життя серед близьких людей дає натхнення щодо служби); спілкування з родинами військовослужбовців через листування, анкетування, зустрічі і бесіди для розуміння сімейних відносин, здобутків і втрат, традицій, звичаїв, реліквій; запровадження дієвої системи заходів, які створюють родинну атмосферу взаємодопомоги та співробітництва.

Особливе місце в технології ВПВ військовослужбовців належить *релігійним традиціям*, які збагачують духовний світ людини, сприяють розвитку толерантності у відносинах між представниками різних конфесій. Система реалізації релігійних традицій передбачає: знання і розуміння релігійної віри і практики (військовослужбовці здобувають знання про християнство та інші релігії, про природу Бога і про взаємини людей у створеному світопорядку); втілення віри і переконань у житті (військовослужбовці мають зрозуміти, як саме переконання людей впливають на їх цінності, поведінку і стиль життя); вираження і тлумачення релігійної віри (для розуміння військовослужбовцями шляхів, якими люди намагаються виразити свої життєві переконання);

заохочення у військовослужбовців здатності поважати права інших на світогляд і моральні цінності, які не збігаються з власними.

Технологія ВПВ військовослужбовців використовує потенціал *козацької педагогіки*, серцевиною якої є культ лицарства. Успішне формування у військовослужбовців лицарських якостей залежить від системи продовження і розвитку традицій українського козацтва, а саме: вивчення військовослужбовцями багатогранного життя, діяльності, військової підготовки козаків на заняттях з гуманітарної підготовки, під час проведення лекцій та бесід, суспільно-політичного інформування, днів козацької слави, вечорів історичного портрета з використанням атрибутики та символіки українського козацтва. Доцільно організувати спортивні змагання „Козацькі розваги”, брати участь в організації та проведенні спільного з крайовими організаціями Українського козацтва фестивалів козацької творчості та єдиноборств; допомагати в організації літніх козацьких таборів для учнівської молоді тощо.

Метою *екологічного виховання* як одного з аспектів ВПВ військовослужбовців є *формування у них ціннісного ставлення до землі, рідного краю та його природи* як до неповторного феномена. Найактуальнішими завданнями реалізації зв'язку патріотичного та екологічного виховання є: інтеграція різнорідних знань, поглядів на природу, людину, суспільство; активізація культуротворчої діяльності військових педагогів тощо.

Ці завдання можна вирішувати такими шляхами: залучення військовослужбовців до озеленення військових містечок; створення куточків природи в казармах; туристично-краєзнавча робота; проведення бесід, доповідей фахівців на теми розвитку та функціонування біологічних систем, правил поведінки в навколишньому середовищі; виконання природоохоронних заходів у процесі навчально-бойових завдань; участь у природоохоронній діяльності в місцях дислокації військової частини, підрозділу тощо.

Технологія ВПВ спирається на *формування здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок* у військовослужбовців. Збереження та зміцнення їх здоров'я ґрунтується на нормалізації та підвищенні захисних сил організму, його очищенні (підключення про якісну їжу, відмова від шкідливих звичок) та підвищенні якості психічної саморегуляції особистості, формування у неї стійкості до психотравмуючих факторів.

Для пропаганди санітарно-гігієнічних знань доцільно використовувати бесіди, лекції фахівців, тематичні вечори, доповіді, виставки стінних газет, санбюлетенів з антинікотинової, антиалкогольної та антинаркотичної пропаганди, вечори запитань і відповідей, проведення тренінгів щодо попередження інфекційних та венеричних захворювань, днів здоров'я, виготовлення наочних посібників, пам'яток щодо надання першої медичної допомоги, підготовка матеріальних засобів для створення умов повноцінного відпочинку.

Військовослужбовців доцільно залучати до *здорового гумору і сміху* як природних першооснов створення оптимальних взаємин у військових колективах. Дотепні, життєрадісні військовослужбовці вражають нестандартністю, гнучкістю мислення. За допомогою гумору легко керувати настроєм колективу і створювати умови для спільних дій, але використовувати гумор у технології ВПВ належить тактовно, враховуючи індивідуальні особливості військовослужбовців.

Почуття гумору формується за допомогою художнього слова, фольклору, прислів'їв, анекдотів, гуморесок, ігор, життєвих ситуацій, пародій тощо. Організація і проведення „клубів веселих і кмітливих”, перегляд гумористичних телепередач, випуски сатиричних газет, блискавок, гумористичних рубрик в стінних, радіо- та фотогазетах створюють сприятливий морально-психологічний клімат у військовому колективі та урізноманітнюють виховні заходи.

Військовослужбовці мають отримувати активну психологічну і педагогічну підтримку з боку військового керівництва, що є визнанням їх особистих інтересів, забезпеченням фізичної та психологічної безпеки кожного окремого вихованця: задоволення їх потреб; подолання міжособистісних конфліктів; контроль за повнотою доведення всіх видів забезпечення; роз'яснення змісту нормативно-правових документів щодо соціального захисту військовослужбовців, членів їх сімей, їх прав та гарантій тощо.

У процесі ВПВ військовослужбовців суттєве місце займає *система психолого-педагогічних умов створення позитивного іміджу військової частини (підрозділу)*. Тобто, створення іміджу військової частини (підрозділу) – це проблема пошуку, розроблення та застосування управлінських, психолого-педагогічних і художніх засобів створення її позитивного образу, відображення в ньому позитивного внутрішнього змісту військової діяльності [4, с.114].

Робота щодо формування позитивного іміджу військової частини може включати такі напрями: створення національно спрямованого, гуманного і демократичного військового середовища здорового морально-психологічного клімату військових колективів; розроблення емблем військових частин; оформлення інтер'єрів; формування позитивних традицій; проведення Днів відкритих дверей, військово-шефської роботи; виступи в клубах військових частин професійних і самодіяльних художніх

колективів; встановлення тісних зв'язків з органами державної влади і місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ, навчальних закладів тощо.

Технології ВПВ військовослужбовців передбачають *нові підходи до здійснення управлінської діяльності військових педагогів*, які забезпечують засвоєння воїнами необхідних нормативних вимог на основі технології переконуючого впливу.

У процесі ВПВ військовослужбовців доцільно застосовувати *систему морального стимулювання*, яка впливає, насамперед, на внутрішню сферу особистості, відображається в мотивах діяльності та конкретних діях. Різні види відносин і виховна діяльність „включають” ці стимули у свідомість, емоційно-психологічну сферу особистості, а також загалом у спосіб життя, уклад службової та громадської діяльності.

Значення *контролю* у технологіях ВПВ військовослужбовців визначається такими його функціями: діагностичними, навчальними, виховними, організуючими, розвиваючими. Контроль за технологією виконує свої функції за умови відповідності до таких педагогічних вимог: об'єктивності; диференційованості; систематичності; гуманності; економічності; оперативності; всебічності. Всебічна оцінка є оцінкою ефективності виховної технології – з одного боку, а з іншого – заключною стадією дослідження даної системи [5, с.159].

В основу ВПВ військовослужбовців покладається педагогічний досвід українського народу, його національні традиції, здобутки культури. Військовослужбовці озброюються знаннями про рідний народ, його матеріальну і духовну культуру, що сприяє усвідомленню себе як його частинки, спадкоємцями та продовжувачами свого роду, виразниками його менталітету, формуванню патріотичних почуттів, розуміння своєї ролі як захисника Вітчизни. Патріотичне виховання є процесом, в якому недопустимий відрив впливу на свідомість і почуття особистості від її діяльності з урахуванням особливостей духовного життя.

Таким чином, досягнення мети ВПВ військовослужбовців можливе при виконанні таких умов:

проведення державної політики щодо створення умов для соціального, культурного, духовного, морального та фізичного розвитку допризовної молоді та військовослужбовців ЗС України;

створення умов для повноцінної соціалізації молоді, активного її залучення до рішень соціально-економічних, наукових, екологічних та інших проблем в українському суспільстві [6, с.28];

утвердження патріотизму як однієї з найважливіших цінностей в свідомості і почуттях молоді, його інституційного й інформаційного забезпечення, відродження і конкретного наповнення патріотичної ідеї в тісному зв'язку з інтересами держави, суспільства, ЗС України та конкретної особистості;

визначення ролі, місця, соціально-правового статусу, завдань і функцій кожного органу державного та військового управління як складових елементів єдиної системи патріотичного виховання з урахуванням їх специфіки;

обґрунтування і збагачення змісту ВПВ шляхом включення культурно-історичного, воєнно-історичного, морального, ідеологічного, психолого-педагогічного та інших компонентів, важливих досягнень в галузі соціально-гуманітарних наук, сучасної військової думки;

розвиток та удосконалення форм і методів ВПВ молоді, у тому числі і військової.

Висновки... Отже, військово-патріотичне виховання військовослужбовців є інтегральною системою, пріоритетною складовою виховання особового складу ЗС України. Виховній роботі з солдатами і сержантами, що проходять військову службу, властиві специфічні особливості. Ефективність роботи офіцерського складу в цій сфері військово-професійної діяльності багато в чому залежить від знання і реалізації відповідних теоретичних і прикладних розробок вітчизняної військової психології і педагогіки, врахування особливостей і можливості виховних систем конкретної військової частини і підрозділу. Однією з головних умов ефективного ВПВ є оволодіння військовими педагогами новітніми педагогічними технологіями його проведення, використання при цьому елементів творчості, позитивної емоційної забарвленості та орієнтації на якісне виконання особовим складом військового обов'язку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Афанасьев А. О. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / А. О. Афанасьев. – К., 2005. – 22, [3] с.
2. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
3. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання / В. В. Ягупов. – К. : Тандем, 2000. – 380 с.
4. Іщенко Д. В. Військова педагогіка : курс лекцій / Д. В. Іщенко. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1998. – 159 с.
5. Афанасьев А. О. Військово-патріотичне виховання у Збройних Силах України : навч.-метод. посіб. / Афанасьев А. О., Красильник Ю. С., Луник О. О., Мараєва В. В., Петренко Т. О. – К. : НАОУ, 2007. – 176 с.
6. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ ст. / В. Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – № 102–103. – С. 24–29.

Анотація
В.В.Стадник

**Пути повышения эффективности военно-патриотического воспитания военнослужащих
Вооруженных Сил Украины**

В статье обосновывается необходимость создания технологии военно-патриотического воспитания военнослужащих Вооруженных Сил Украины на уровне моделирования его содержания, форм и методов в целях воспитания. Автором приведены основные компоненты технологий военно-патриотического воспитания, которые при их комплексном использовании способны повысить эффективность формирования патриотического мировоззрения личности.

Ключевые слова: военно-патриотическое воспитание, методика воспитания, педагогический (воспитательный) процесс, педагогические технологии.

Summary
V.V.Stadnik

Effective Military-Patriotic Education of Servicemen of Armed Forces of Ukraine

In the article the necessity of a technology of military-patriotic education of the Armed Forces of Ukraine at the level of simulation content, forms and methods for the purpose of education. The author of the basic components of the technologies of military-patriotic education, which in their complex use can increase the efficiency of patriotic outlook personality.

Keywords: military-patriotic education, methods of education, pedagogical (educational) process, educational technology.

Дата надходження статті:

„11” квітня 2011 р.

УДК 373.54:001.891:004(477.43/44)(045)

О.В.СУХОВІРСЬКИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

**Аналіз науково-дослідницьких робіт комп'ютерної тематики учнів-членів Малої академії
наук України у Хмельницькій області**

В статті проаналізовано результати досліджень, представлених на II етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України у Хмельницькій області. Описано найпоширеніші помилки в роботах та запропоновані рекомендації щодо їх уникнення. Зроблено висновок про тенденції розвитку шкільної інформатики.

Ключові слова: інформатика, науково-дослідницька робота, Мала академія наук України, тенденції розвитку шкільної інформатики.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Швидкі темпи оновлення, які притаманні комп'ютерним наукам, а відповідно й шкільній інформатиці, вимагають уважного спостереження та прогнозування її подальшого розвитку. Найбільший вплив на зміст навчального предмета „Інформатика” має технічна складова та наявність програмного забезпечення. Варто також звернути увагу й на кадрове забезпечення українських шкіл. Сучасні технології та парадигми, які виникають у програмуванні, популярні сервіси та рішення викликають зацікавлення у передових учителів та їх учнів. Звичайно, вивчення цих питань, як правило, виходить за рамки навчальної програми з інформатики. Проте воно може бути реалізовано у гуртковій роботі, в позаурочний час, при підготовці до олімпіад та виконанні науково-дослідницьких робіт. Аналіз поданих до захисту досліджень учнів-членів Малої академії наук України допоможе виявити останні тенденції в розвитку сучасної шкільної інформатики, окреслити інтереси учнів та учителів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В.Маркеловим та І.Лема проаналізовано результати навчання обдарованих дітей та їх участь у конкурсах, що проводилися під егідою Малої академії наук, через призму організації навчального процесу секції інформатики обласної МАН [5]. Як зазначають автори, саме ретельний аналіз дозволив досягти стабільної тенденції до зростання кількості переможців Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт серед учнів Львівської обласної МАН.

О.Кривонос [3], М.Кузічев [4], Т.Тітова [7] вивчають задачі, які пропонуються на олімпіадах з інформатики та на основі результатів їх розв'язання роблять висновки про стан підготовки учнів. Як один із шляхів підвищення якості науково-дослідницьких робіт учнів пропонується підготовка майбутніх учителів до роботи з обдарованими школярами під егідою Малої академії наук [1]. В аналітичних та інформаційно-методичних матеріалах, опублікованих після III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України у 2010 році